

Här är 4% av invånarna döva

Calle Börstell, doktorand i teckenspråk vid Stockholms universitet, besökte beduinbyn Al-Sayyid i Israel förra året. Där kan de flesta teckenspråk i varierande grad; ett samhälle som påminner om den kända "dövön" Martha's Vineyard.

En dryg timmes bilfärd söder om Jerusalem framträder Israels ökenområde, den så kallade Negevöknen. Här finns ett antal beduinbyar av olika storlekar. Beduinerna har traditionellt varit ett nomadfolk. Nuförtiden är många beduiner bofasta i större eller mindre byar, och en sådan by är Al-Sayyid. I de flesta avseenden är Al-Sayyid som vilken annan by i området, men den skiljer sig åt genom att dövhets och teckenspråk tillhör vardagen här.

Al-Sayyid är namnet på den stam som bor i byn, och till följd av traditionella äktenskapsmönster är de flesta i byn släkt med varandra. Det beror på att de alla härstammar från den familj som en gång slog sig ner i området, och deras anfader bar på en gen som kan resultera i dövhets.

För ungefär 80 år sedan föddes de första döva i Al-Sayyid och sedan dess har de bara blivit fler. I dag räknar man med att knappt 4 % av de runt 3 500 invånarna i byn är döva, vilket ska jämföras med runt 0,1 % som är genomsnittet i västvärlden. I Al-Sayyid är andelen döva alltså 40 gånger högre än i till exempel Sverige! Följden av detta är att dövhets inte ses som något konstigt och även de flesta hörande i byn kan använda teckenspråk, i någon mån – vissa använder ett fullgott teckenspråk, andra mer begränsat. Dock är döva en del av vardagen i byn och likaså är deras teckenspråk.

"Deras teckenspråk?" kanske ni undrar nu. I byn har de faktiskt sitt eget teckenspråk. Något man bör komma ihåg om teckenspråk är att de är naturliga språk. Där det finns behov av teckenspråk kommer det att uppstå teckenspråk. Det betyder att om det finns tillräckligt många döva samlade på en plats så kommer de att tillsammans över tid utveckla ett teckenspråk. I Israel finns ett nationellt teckenspråk också som används i dövskolan, av tolkar, samt av de flesta döva i landet. Många i Al-Sayyid lär sig israeliskt teckenspråk genom skolan, men hemma i byn använder de byns eget teckenspråk, inte minst eftersom det är språket de använder för att kommunicera med sina hörande släktingar som inte har lärt sig något annat än byteckenspråket.

FOTO: SIGN LANGUAGE RESEARCH LAB AT THE UNIVERSITY OF HAIFA

Det är inte bara i Al-Sayyid som den här situationen har uppstått. Många känner till att ön Martha's Vineyard på USA:s ostkust länge hade en hög andel döva och ett teckenspråk som var spritt bland de döva och hörande öborna. Byar där många döva finns samlade och det finns ett teckenspråk som är spritt bland både döva och hörande har hittats världen över. Situationen har på engelska benämnts shared signing community (ungefär gemensamt teckensamhälle), vilket syftar till att tecknandet är något som både döva och hörande har gemensamt, och att döva inte är en egen avgränsad grupp utan är helt inkluderade i gemenskapen med hörande. I dag finns t.ex.l sådana här byar i bland annat Mexiko, Brasilien, Ghana, Thailand, Indonesien och Indien. Bara i Israel finns utöver Al-Sayyid åtminstone tre andra byar där man känner till att det används ett lokalt teckenspråk, till följd av en hög andel döva i de byarna. Flera av byteckenspråkens existens är hotad. Framför allt hotas språken av att ett större, ofta nationellt, teckenspråk ersätter bytecken-språken genom språkkontakt och att de yngre generationerna blir utbildade i ett nationellt teckenspråk under skolgången. Därför arbetar ett antal forskare världen över med att dokumentera dessa byteckenspråk, innan de har hunnit försvinna.

Själv fick jag genom mina studier chansen att besöka Al-Sayyid förra året. Det var fascinerande att se hur livet såg ut för dem, men man ska inte tro att de är isolerade från det moderna samhället, för vips så står någon av ungdomarna och håller ett videosamtal på teckenspråk i mobilen och passar på att filma de exotiska nordborna som kommit på besök. Och när de skulle beskriva för varandra var jag kom i från så gjorde de tecknet för Sverige följt av "kallt norrut kallt långt borta".

CALLE BÖRSTELL

Calle Börstell gör en tvärsläktig studie där han jämför tre olika teckenspråk: teckenspråk i beduinbyn al-sayyid samt israeliskt teckenspråk och svenska.